

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא יא - יח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

יותר מוטב שתתן בלא שום פניה ונסיון כלל, רק לעשות את החוקים האלה דייקא, ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך בלי מחשבה, זולתי קיום רצון הבורא יתברך².

[יא]

(כו, יח - יט) וה' האמירך היום להיות לו לעם סגלה פאשר דברך לך ולשמר פל מצותיו: ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתך עם קדש לה' אלהיך פאשר דבר:

מהו כפל הלשונות בפסוקים

(כו, יח - יט) וה' האמירך היום. חשיב³ המעלות שהבדיל את

לכן דקדק לומר "האלה", דהיינו שזה יהיה כל המטרה, לעשות אותם בלבד ללא שום פניה ונסיון להתעשר, ולכן ציוה כאן "בכל לבבך ובכל נפשך בלי מחשבה, זולתי קיום רצון הבורא יתברך".

² תמצית דבריו: סמיכות הפסוק - "היום הזה ה' אלהיך מצוה לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך" - לפרשת ביעור מעשרות, לומר, שאף על פי שמוותר לנסות את ה' במעשר, ולכן מתפלל לאחר נתינתו השקיפה כו', מכל מקום, לא ראוי לתת מעשר כדי להתעשר, אלא העיקר לתת מעשר ללא פניה ונסיון, אלא בכלל לבבך ובכל נפשך.

[יב]

³ תוכן דבריו: א. מהו שהפסיק במילים "ולשמור כל מצותיו", בין מה שאמר שיהיה עם סגולה ולתת עליון כו'. ב. מהו כפל הלשונות: עם סגולה, עליון, תהלה, לשם, לתפארת. ג. מה הקשר של עם קדוש לכאן.

ומבאר, דעם סגולה הוא שנתן לישראל לשמור את "כל" המצוות, מה שאין כן גוי אסור לשמור כל המצוות, שגוי ששבת חייב מיתה (סנהדרים נח, ב), וגוי שלמד תורה חייב מיתה (סנהדרין נט, א). ולכן סמך לזה עם סגולה לשמור כל המצוות. וגם רמז דוקא לשבת ולתורה, כי שבת שקולה כנגד כל המצוות (שמות רבה כה, יב. ירושלמי ברכות א, ה ועוד) ולימוד התורה שקול כנגד כל המצוות פאה, (א, א).

[יא]

(כו, טז) היום הזה ה' אלהיך מצוה לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך:

האם ראוי לתת מעשר כדי להתעשר

(כו, טז) היום הזה ה' אלוקיך כו' ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך. קאי¹ על כל המצוות והחוקים, כי בספר זה נכללו כולן כמו שכתב הגר"א ז"ל ריש דברים, עיין שם. אולם על דרך הצחות נראה על פי מה שאמרו בתענית דף ט, א בכל אסור לנסות להקב"ה שנאמר לא תנסון חוץ מזו במעשר, עיין שם. לכן אמר בביעור מעשר (כו, יג-טו) בערתי כו' וגם נתתיו ממנו ללוי כו' עשיתי ככל אשר צויתני, לכן השקיפה מן השמים וברך כו', ואמר אחר כך אף דבזה מותר לנסות ועשר בשביל שתתעשר, מכל מקום

¹ [יא] תוכן דבריו, מהו לשון "היום הזה", דכתיב "היום הזה ה' אלהיך מצוה לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך", ועוד, מהו הסמיכות לפרשת ביעור מעשרות, ומדוע כולל כל החוקים והמשפטים. וברוך הפשט מבאר על פי שכתב הגר"א בריש דברים, שספר דברים כולל כל המצוות והחוקים, לכן אמר כאן "היום הזה" היינו בימים הללו שמשה רבינו אמר בפניהם את משנה תורה, הוא כולל כל המצוות והחוקים. והסמיכות לביעור מעשרות אינו מחמת ביעור מעשרות, אלא הוא פרשה חדשה, והוא סיום ספר דברים לפני שמצוה מה יעשו כשיכנסו לארץ ישראל, אמר להם משה רבינו, שידעו שכלל בספר זה את כל החוקים והמשפטים, זה על דרך הפשט.

אלא שמכל מקום עוד צריך ביאור, מהו לשון "האלה", ומדוע מצוה כאן לעשותם "בכל לבבך ובכל נפשך", וכבר הזהיר על עשיית המצוות בכל לב לעיל כמה פעמים.

אבל בדרך צחות יש לפרש, על פי מה שאמרו בתענית (ט, א) שאסור לנסות את הקב"ה אלא במצות מעשר, שהבטיחה תורה עשר בשביל שתתעשר, ואמרו שם, שבדבר זה מותר לנסות את ה'. ובזה מבואר גם מדוע לאחר ביעור מעשרות מתפלל השקיפה כו', כי בזה מותר לנסות לה' ולומר שבזכות מצוה זו השקיפה כו' [והוא עוד ביאור בזה, מלבד מה שפירש בספקא י].

ועל זה אומר משה רבינו, שאף על פי שאמרת לה' השקיפה כו', כי מותר לנסות את ה' בזה, מכל מקום, מוטב שתתן מעשר לשם מצוה ולא כדי להתעשר, ותעשה המצוה ללא פניה ונסיון כלל, רק כדי לעשות את החוקים,

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא יא - יח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הארצות, וכמקולקלין שבהם עשית (סנהדרין לט, ב), ויש אשר יתחננו עמהם, לא כן בשעה שיהיו לתהלה כו' ועליון, יהיו עם קדוש מופרש ומובדל⁴.

[יד]

(כז, ב) וְהָיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ וְהִקְמַתְּ לָךְ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת וְשָׂדֶת אֹתָם בְּשֵׂיִד כו':

מדוע לפעמים כתוב בפרשה בלשון זכר ולפעמים בלשון נקבה

(כז, ב-ו) אבנים גדולות, ושדת אותם, וכתבת עליהן כו', ושדת אותם כו', תניף עליהם, אבנים שלמות כו'. הנה⁵ בכל מקום שהן מחוברין ביחד, כתוב בלשון זכר ושדת אותם, לא תניף עליהם,

התורה הזאת בעקבך למען אשר תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך ארץ זבת חלב ודבש פאשר דבר ה' אלהי אבתיך לך: (ד) והיה בעקבכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ושדת אותם בשיד: (ה) ובנית שם מזבחת לה' אלהיך מזבחת אבנים לא תניף עליהם ברזל: אבנים שלמות תבנה את מזבחת ה' אלהיך והעלית עלי עולת לה' אלהיך: (ו) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמתה לפני ה' אלהיך: (ז) וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב.

והנה יש לדקדק בפרשה זו, שלפעמים קורא אבנים בלשון זכר, ולפעמים בלשון נקבה. בפסוק ב: "אבנים גדולות" - לשון נקבה, "ושדת אותם בשיד" - לשון זכר. בפסוק ג: "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן" - לשון נקבה. בפסוק ה: "לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּרִזָּל" - לשון זכר. בפסוק ו: "אבנים שלמות תבנה" - לשון נקבה.

ומבאר המשך חכמה דאבן הוא לשון נקבה, ומזבח הוא לשון זכר. לפיכך, כאשר הכתוב מדבר על האבנים עצמן, מדבר בלשון נקבה. וכשמדבר מהמזבח הנעשה מהאבנים יחד מדבר בלשון זכר. ועל פי זה מיושב הכל. בדוק ותראה שלשון נקבה הוא רק על האבנים, ולשון זכר הוא על המזבח הנעשה מהאבנים יחד.

אלא שלפי זה יש לדקדק בפסוק ג', דכתיב "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן" - לשון נקבה, מוכח שכתבו על האבנים עצמן, ולא על המזבח לאחר שחיברו האבנים.

והנה בסוטה (לה, ב) נחלקו בזה רבי יהודה ורבי שמעון, דרבי יהודה סובר שכתבו על האבנים עצמן, ורבי שמעון סובר שכתבו על הסיד לאחר שחיברו

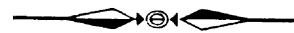
ישראל ורומם אותם כו', ולשמור כל מצותיו, זהו כמו שאמרו (סנהדרין נח, ב) בן נח ששבת חייב מיתה, ואסור לשמור השבת ששקולה ככל המצות (שמות רבה כה, יב. ירושלמי ברכות א, ה ועוד), וכן בן נח שלמד תורה חייב מיתה (סנהדרין נט, א) ששקולה כנגד כולם (פאה א, א), רק לישראל נתן לשמור כל מצותיו.

[יג - המשך]

להיות לו לעם סגולה כו', הוא בתורה ומצות, ולתתך עליון כו' לתהלה ולשם ולתפארת, פירוש בחכמה ובעושר ובנימוס וסדר נאה, ולהיותך עם קדוש, הוא לבלי התערב בגוים ולבלי לעשות כמעשיהם, רק מופרש ומובדל בקדושה ובטהרה, כי בשעה שהמה בשפלות בעונותינו הרבים, רוצים למצא חן בעיני עמי

לתהלה, פירוש בחכמה. [כמו שאמרו (ד, ו) ושמתם ויעשיתם פי הוא תקמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל הקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, ועיין שבת עה, א] ולשם, בעושר. ולתפארת, בנימוס וסדר נאה. [והקדים לתתך עליון, דהיינו שהפסוק מחחלק בין סגולה מחמת כל המצוות, ולתתך עליון בשאר דברים, על ידי חכמה עושר ונימוס]. ועל ידי זה יהיו עם קדוש, שכיון שהם עליונים, יכולים להיות מופרשים ומובדלים מן הגוים, "כי בשעה שהמה בשפלות בעונותינו הרבים, רוצים למצא חן בעיני עמי הארצות, וכמקולקלין שבהם עשית (סנהדרין לט, ב), ויש אשר יתחננו עמהם, לא כן בשעה שיהיו לתהלה כו' ועליון, יהיו עם קדוש מופרש ומובדל".

⁴ תמצית דבריו: עם סגולה - ששומר כל המצוות, אפילו שבת ותורה שאסור לגוי. ועליון - בשאר דברים, דהיינו לתהלה - בחכמה, לשם - בעושר, לתפארת - בנימוס. ואז יהיו עם קדוש, שאינם צריכים למצוא חן בעיני האומות, ולא יתערבו בהם.

[יד]

⁵ [יג] להבין תוכן דבריו, יש להעתיק לשון הפרשה:

"(ב) וְהָיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ וְהִקְמַתְּ לָךְ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת וְשָׂדֶת אֹתָם בְּשֵׂיִד: (ג) וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבָרֵי

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא יא - יח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנ"ד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[טו]

כז, ד) וְהָיָה בְּעֵבְרְכֶם אֶת הַיִּרְדֵּן תִּקְיְמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
אָנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבֵל וְשָׂדֶת אוֹתָם בְּשִׂיד:

מדוע כתוב רק ברמז שיעברו בתוך הירדן

ד) והיה בעברכם את הירדן תקימו האבנים כו', בתוך הירדן
ממש, רש"י. הא' דלא צוה בפירוש רק ברמז, כמו שכתב רבנו

[טו]

⁸ [טו] תוכן דבריו, דהנה כתוב 'וְהָיָה בְּיָמֵינוּ אֲשֶׁר תִּעְבְּרוּ אֶת הַיִּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ וְהִקְמַתְךָ לָךְ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשָׂדֶת אוֹתָם בְּשִׂיד', ופירש
רש"י וז"ל "והקמות לך – בירדן, ואחר כך תוציא משם אחרות, ותבנה מהן
מזבח בהר עיבל כו'". מבואר דהיו נותנים האבנים בתוך הירדן ממש,
והיינו, כיון שהיה להם נס שמי הירדן נכרתו ועמדו, כדכתיב ביהושע פרק
ג שנכרתו מי הירדן, והניחו האבנים בתוך הירדן ממש. וזה מרומז כאן
בכתוב, דכתיב, וְהָיָה בְּעֵבְרְכֶם אֶת הַיִּרְדֵּן תִּקְיְמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה, והיינו
בתוך הירדן ממש כדפירש רש"י. ויש לדקדק, מדוע לא כתבה התורה
כפירוש את הנס שיהיה להם, ורק כתבה זאת ברמז.

ומבאר המשך חכמה, דהנה הנס שהיה בכריתת מי הירדן, היה אך ורק כדי
להראות לכל העמים כח של ישראל, ויפחדו מהם, אבל אם היו עושים עם
ישראל שלום, לא היה צריך לעשות הנס של כריתת מי הירדן, שלא עשה ה'
נס על ידי משה לישראל אלא מה שהיה נצרך, ולא כדי שיאמינו בו, כשאר
נביאים, כיון שהאמינו במשה לא מפני האותות שעשה, אלא מפני שמעו
ה' מדבר אליו, כדכתב הרמב"ם (יסודי התורה ת, א) וכמו כן יהושע בן נון,
שסמך משה ידו עליו, לא היה צריך לאות ולמופת כדי שיאמינו בו, וכל
הנסים שעשה יהושע היה מה שהיה צריך להם, ולא כדי שיאמינו בו, לכן
גם כריתת מי הירדן לא נעשה אלא מפני הצורך, ואם היו עושים שלום עם
ישראל, לא היה צריך לכריתת מי הירדן, כי היו עוברים את מי הירדן
במעבורות בלא כל נס, אבל כיון שלא עשו עמהם שלום, היה בהכרח
לעשות ניסים להפחיד את אומות העולם מפני ישראל.

ובמקום שמדבר כשהן נפרדות מדבר בלשון נקבה. ומה שכתוב
וכתבת עליהן, הוא כרבי (שמעון)⁶ [יהודה] (סוטה לה, ב), שעל
גוף האבנים היה כותב, ולכן אמר וכתבת עליהן. היינו, שלא
יכתוב על המזבח כסדר, ויהיה כתוב ענין אחד על שני אבנים,
אורך השטה על שני האבנים, שמא יתפרד השיד שבין אבן לאבן
ויהיה קטוע הכתב, לכן אמר שיכתוב על אבן ואבן בפני עצמו, הוא
שיטה כרוחב האבן, לא יותר, לכן אמר שיכתוב על האבנים
בפרוד, לכן כתב לשון נקבה. ודו"ק⁷.

האבנים יחד וסדרו בסיד. ולפי זה מבואר מהכתוב כרבי יהודה שכתבו על
האבנים עצמן. אלא שיש עוד יש לדקדק, מכל מקום, גם לרבי יהודה כתבו
לאחר שהעמידו האבנים יחד, וחברו האבנים יחד בסיד כתבו התורה עליהן,
ולאחר מכן סדרו בסיד מבחוץ, אם כן גם לרבי יהודה יש לומר לשון זכר,
שהרי כתבו על חיבור האבנים יחד, וכשהן מחוברים הם מזבח אפילו שאין
עליהם סיד, שכיון שיש סיד ביניהם והם מחוברים יחד הם מזבח, ויש לומר
לשון זכר.

ומבאר המשך חכמה דהתורה באה ללמד חידוש גדול, שאפילו שכתבו על
האבנים כשהן מחוברים יחד, לא היו כותבים שורה אחת על שני אבנים,
שמא יפרד הסיד המחבר בין אבן אחת לשניה, ויהיה קטוע הכתב, לכן
כתבה תורה לשון נקבה "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן", ללמד שיכתוב על כל אבן בנפרד,
דאף על פי שהן מחוברות, יעשה כל שורה לפי אורך האבן, שגם אם יפרד
הסיד שבין האבן האחת מהשניה, לא יהיה הכתב קטוע, וזה חידוש נפלא.
[ומה שכתב המשך חכמה "לכן אמר שיכתוב על האבנים בפרוד", אין
הכונה שיכתוב כשהן פדורות, אלא שיכתוב על כל אבן שורה נפרדת, כך
נראה כונתו].

⁶ בנדפס: רבי שמעון. והוא תימה, שלפנינו הוא רבי יהודה, ורבי שמעון
סובר שכתבו על הסיד. ובדקתי בכל הנוסחאות, ובכולם רבי שמעון סובר
שכתבו על הסיד, ועל כורתך הוא טעות סופר.

⁷ תמצית דבריו: כאשר התורה מדברת מהאבנים, כתוב לשון
נקבה, דאבן לשון נקבה. וכשהתורה מדברת מחיבור האבנים
יחד, שנעשים מזבח, כתוב לשון זכר, כיון שמזבח הוא לשון זכר.
ואף על פי שכתבו את התורה על האבנים כשהיו מחוברים יחד,
מכל מקום כתוב לשון נקבה, ללמד, שיעשו שורה לפי אורך האבן,
ולא יעשו שורה אחת על שני אבנים, שמא יפרד הסיד המחבר
וימחק הכתב.

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא יא - יח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פְּרָזָל:

מדוע לא כתוב "לא תניף עליו"

(כז, ה) לא תניף עליהם ברזל. ולא¹⁰ כתב לא תניף עליו ברזל, להורות אבן שנגע בו ברזל הוא פסול והשאר כשרות, כמו שכתב רמב"ם פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ז, והמזבח כשר רק האבן פסולה¹¹.

[יז]

(כז, ו) אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִעַלְתָּ עָלָיו עֹלֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ:

לאיזה דברים שוה הכבש למזבח ומדוע

(כז, ו) אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' וכו'. יתכן¹² שהכוונה שאף הכבש שהוא אצל המזבח והוא את המזבח, גם כן יהיה

[טז]

¹⁰ תוכן דבריו, דיש לדקדק, דפתח הכתוב בלשון יחיד "ובנית שם מזבח", ומסיים בלשון רבים "לא תניף עליהם", והיה לכתוב לא תניף עליו. ומבאר, דבא הכתוב לחדש, שאם הניף על אבן ונפגמה, נפסלה רק האבן הזו ולא שאר האבנים, לכן כתוב לשון רבים, לומר שיש איסור להניף על כל אבן ואבן בנפרד, וכל אחת נפסלת לבדה. וזה לשון הרמב"ם (בית הבחירה פרק א הלכה טז) "אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית במזבח או בכבש, אותה האבן פסולה והשאר כשירות".

¹¹ תמצית דבריו: כתוב לשון רבים, "עליהם", ללמד שאם הניף על אבן אחת ונפגמה - השאר כשרות.

[יז]

¹² [יז] תוכן דבריו, דיש לדקדק על הכתוב "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִעַלְתָּ עָלָיו עֹלֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ", מדוע כתוב "את" מזבח. [והסתפקתי, האם כונת המשך חכמה דאפשר לכתוב "תבנה מזבח", או מפני שלעיל מיניה כתיב "ובנית שם מזבח לה' אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם פְּרָזָל", אם כן אין צורך לכתוב כלל "את מזבח ה' אֱלֹהֶיךָ".]

משה (יסודי התורה ח, א) שהמופתים לא היו שיאמינו רק שנצרכו לזה, ואמרו בירושלמי פרק ו, א דשביעית דשלח יהושע ג' כתבים שישלימו אם ירצו, והנה אם השלימו, והיו עוברים את הירדן בספינות כדרך עת שלוה במעברות הירדן, שיהושע שכתוב בתורה שהוא ינחיל את הארץ, לא היה צריך למופתים, ולא האמינו בו מפני האותות, כאשר כתב הרמב"ם על משה, ולכן כדי שתהיה הבחירה שלהם חפשית, שאם ירצו ישלימו, לא כתב בפירוש שיעמיד אבנים בירדן, שאם ישלימו הרי לא יעמידו בירדן, וידיעת הנבראים מכרחת, לכן כתב רק ברמז, וידיעת השם יתברך אינה מכרחת (רמב"ם תשובה ה, ה)⁹.

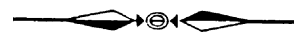
[טז]

(כז, ה) וּבְנִיתָ שֵׁם מִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא תִנִּיף עָלֵיהֶם

והנה היה מותר לעשות עמהם שלום, ומבואר בירושלמי שביעית (ו, א) שלח יהושע ג' כתבים לאומות בארץ ישראל שיעשו שלום, אלא שלא הסכימו, והיה בהכרח לעשות עמהם מלחמה.

ועל פי זה מיושב היטב מדוע לא כתבה התורה בפירוש שיעברו את הירדן ממש, שאף על פי שלפניו יתברך הכל גלוי וידוע שכך יהיה, מכל מקום זה לא היה מונע מאומות לעשות שלום, כיון שמבואר ברמב"ם (תשובה ה, ה) שידיעת ה' אינה מכרחת העתיד, אבל ידיעת בני אדם מכרחת העתיד, לפיכך אם היה כתוב בתורה בפירוש שיעברו את הירדן ממש בתוכו בנס, היה בהכרח שכך יהיה, והיה בהכרח שלא יעשו עם ישראל שלום, שהרי לא היה נעשה נס אלא אם צריכים לו, וכיון שרצה ה' שאומות העולם יעשו שלום אם ירצו, לא היה יכול להיות כתוב בתורה בפירוש, שאז היה זה ידיעת הברואים שיהיה נס כיון שלא יעשו שלום, אבל ברמז כתוב בתורה, כי זה רק ידיעת ה', וידיעת ה' אינה מכרחת העתיד, זה תוכן דבריו.

⁹ תמצית דבריו: יש רמז בתורה שיעברו את הירדן בנס בתוך הירדן. ולא כתוב בפירוש, כיון שידיעת הברואים מכרחת העתיד, וה' רצה שהאומות - אם ירצו - יעשו שלום עם ישראל, ולא יצטרכו לשות נס לעבור בתוך הירדן להפחידן, אבל ברמז כתוב, וזה לא מנע לעשות שלום, כי ידיעת ה' אינה מכרחת העתיד.

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא יא - יח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יח]

כז, ט-י) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִסְפֹּת וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לְעַם לֵה' אֱלֹהֶיךָ: וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת מִצְוֹתָיו וְאֶת חֻקָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצַוְךָ הַיּוֹם:

מדוע הכהנים אמרו להם את הברית, ומהו לשון הסכת

כז, ט) וידבר משה והכהנים הלוויים אל כל ישראל כו'. מה¹⁴ שדברו הכהנים מה שלא מצאנו דוגמתו בתורה, נראה לי על

למזבח, וכמו שכתב בדבריו. ולא מצאתי טעם נכון לחלק בין דין זה דמחובר באדמה שלא הזכיר כי אם מזבח, ובשאר הדינים השהו בפירוש הכבש למזבח "עכ"ל.

ולאור המבוא לא קשיא מירי, דהא דכבש דינו כמזבח אינו מסברא, אלא גזרת הכתוב, דכתיב "את" בדין פגם האבנים, אבל בדין מזבח אדמה לא כתוב אלא מזבח לבד, לפיכך אין הכבש בכלל דין זה.

¹³ תמצית דבריו: מדכתיב בדין פגימת אבני המזבח "את המזבח", ילפינן שהכבש דינו כמזבח, ד"את" הוא סמוך, וכן הכבש סמוך למזבח. אבל בדין מזבח אדמה, הכבש אין דינו כמזבח, דלא כתיב "את", אלא מזבח אדמה תבנה לי.

[יח]

¹⁴ [יח] תוכן דבריו דיש לדקדק בפסוקים "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִסְפֹּת וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לְעַם לֵה' אֱלֹהֶיךָ: וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת מִצְוֹתָיו וְאֶת חֻקָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצַוְךָ הַיּוֹם" א. מדוע הכהנים הלוויים דברו אל כל ישראל, מה שלא מצאנו דוגמתו בכל התורה. ב. מהו "היום הזה נהיית לעם", וכי לפני כן לא היו עם לה'. ג. מהו לשון הסכת ושמע ישראל, שגם הוא לשון שלא מצאנו בתורה. ד. מהו כפל הלשון ושמעת בקול ה' אלהיך ועשית את מצוותיך ואת חוקיך אשר אנכי מצוה היום. ומבאר המשך חכמה, על פי שאמרו במדרש תנחומא נצבים (סעיף ו) וילקוט (רמז תתקמ נצבים ד"ה לעברך) שלוש בריתות כרת הקדוש ברוך הוא, אחת כשיצאו ממצרים, ואחת בחורב, ואחת כאן, מפני שאותה שכרת

מאבנים שלמות, וזה שאמר אבנים שלמות תבנה את מזבח, דייק מה שהוא את המזבח, וכן דרשו רבותינו זכרונם לברכה בזבחים פ"ז, א אין לי אלא מזבח, כבש מנין תלמוד לומר את המזבח, וכוונתם, מה שהוא עם המזבח. אחר זה ראיתי כתוב כן ברמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יד כל אבן שנפגמה כו' הרי זו פסולה לכבש ולמזבח, שנאמר אבנים שלמות תבנה את מזבח ה', כוונתו למה שכתבתי. ובזה ניחא מה שהקשה במשנה למלך (שם, הלכה יג) אמאי לא הצריך שיהא מחובר לאדמה גם הכבש, דשם, מזבח לחודא כתיב. ודו"ק¹³.

ומבאר ד"את" בא ללמד שגם הכבש יהיה מאבנים שלמות, ואבן של כבש שנפגמה גם כן פסולה, ובפסוק לפני כן בא הכתוב ללמד שיהיה המזבח מאבנים, וכאן מלמד שלא יהיה מאבן פגומה. והטעם שיש ללמוד מ"את" כבש, כיון שהוא אצל המזבח וסמוך לו, דלשון "את" משמעו סמוך, וזה פירוש הכתוב אבנים שלמות תבנה - את כל מה שהוא נקרא "את" המזבח. ויש להביא ראיה לדרשה כזו, דהנה על הפסוק (שמות כט, לו) וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קִדְשִׁים כָּל הַנִּגְעַ בְּמִזְבֵּחַ קִדְשׁ, דרשו חז"ל בזבחים (פז, א) "תנו רבנן: הנוגע במזבח - אין לי אלא מזבח, כבש מנין, ת"ל: את המזבח. וכתב בפסקי רי"ד, דהיינו דכתיב (שמות מ, י) וּמִשְׁחָתָה אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת כָּל פְּלִי וְקִדְשָׁתָה אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קִדְשׁ קִדְשִׁים", הנה מבואר ד"את" בא לרבות את הכבש, והוא הדין הכא.

ובאמת הוא מבואר ברמב"ם (בית הבחירה א, יד) וז"ל "כל אבן שנפגמה כדי שתחגור בה הציפורן כסכין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח, שנאמר אבנים שלמות תבנה את מזבח יי"י" עכ"ל, ובכסף משנה כתב וז"ל "ומה שכתב רבינו הרי זו פסולה לכבש ולמזבח. בפרק ג דמדות (משנה ד) משמע שדין אבני הכבש שוים לדין אבני המזבח" עכ"ל. אלא שלשון הרמב"ם צריך עיון, דמשמע שלומד מהפסוק לפסול גם את הכבש, ומנלן, אבל לאור המבואר לעיל, לזה נתכון באמת הרמב"ם, ד"את" מרבה כבש הסמוך למזבח.

ועל פי זה מיושב תמיהת המשנה למלך, דהנה הרמב"ם (שם, הלכה יג) כתב וז"ל "המזבח אין עושין אותו אלא בנין אבנים (גזית), וזה שנאמר בתורה (שמות כ, כא) מזבח אדמה תעשה לי, שיהיה מחובר באדמה, שלא יבנהו לא על גבי כיפין ולא על גבי מחילות" ע"כ. וכתב המשנה למלך (שם) וז"ל "ונסתפקתי אם הכבש גם כן ישנו בדין זה, דצריך שלא יבנו על גבי כיפין, לפי שרבינו בדין איסור בנין הגזית ופסול אבנים פגומות, השהו הכבש

משך חכמה

פרשת כי תבוא, פסקא יא - יח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ששמעתם אותה היא קשה ואם תוכלו לעמוד בה קבלתם עליכם לקבלה], והכא היה אחר שמיעת כל המצוות והעונשין, ולכך אמר הסכת, קשוב היטב אם תוכל לעמוד בה, ואחר כך ושמע, קבל עליך לעשותם, שעל זה מורה לשון שמיעה כידוע, היום הזה נהיית כו' ושמעת בקול וכו' ועשית, לא כן בברית הקודם בטלו הנעשה, וכמו דאיתא במדרש (דברים רבה עקב, ג, י) על פסוק שמע ישראל כידוע, ועיין שבת פ"ח, א. וזה פירוש הסכת לשון סוכה יסכה, לשון הבטה (סנהדרין סט, ב), אם תוכלו לעמוד בה, וזה הבטה עיונית בעומק הענין¹⁵.

פי מה דאיתא במדרש תנחומא נצבים (סעיף ו) וילקוט (רמז תתקמ נצבים ד"ה לעברך) שלוש בריתות כרת הקדוש ברוך הוא, אחת כשיצאו ממצרים, ואחת בחורב, ואחת כאן, מפני אותה שכרת עמם בחורב בטלו בעגל, ואם כן הכהנים ולוים לא בטלו הברית, שלא היו בעגל, וכמו דאמרין חגיגה דף ו', ב ובכמה מקומות, לכן הכא (פסוק ט) שהיום הזה נהיית לעם, היינו בכריתת ברית [כמו שכתב הספורנו (פסוק ז)], לכן רק על ישראל, אבל הכהנים והלוים לא ביטלו ברית הראשון, ולכך הם המדברים אל כל ישראל. והנה בברית הראשון קבלו טרם ששמעו המצות [וכמו דפרש"י בשבת פח, א דקדמינו פומייכו לאודנייכו, קודם

מטרונה בשני מרגליות, אבדה אחת מהן, אמר לה המלך איבדת אחת שמרי את השנייה, כך קידש הקדוש ברוך הוא את ישראל בנעשה ונשמע, אבדו את נעשה שעשו את העגל, אמר להן משה אבדתן נעשה שמרו נשמע הוי שמע ישראל" ע"כ. וכן הוא כונת חז"ל בשבת (פח, א) "דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה, ופירקום" ע"כ. והיינו, שפרקו להם הכתר האחד של נעשה. וזה פירוש הלשון הסכת, לשון עיון והבטה עמוקה, כמו שאמרו בסנהדרין (סט, ב) "יסכה זו שרה, ולמה נקרא שמה יסכה כו' שהכל סכים ביופיה" ע"כ. ומיושב דקדוק ג, ולכן כפל בלשון שתשמע ואחרי כן תעשה, דלא כמו הברית הראשונה, ומיושב דקדוק ד.

¹⁵ תמצית דבריו: הטעם שהכהנים אמרו להם, כיון שבברית בחורב ביטלו ה"נעשה", כיון שעשו עגל, לכן עברו שוב בברית לקבל הנעשה, אבל הכהנים שלא עשו העגל לא הוצרכו לברית זו, לכן אמרו להם הכהנים שיעברו בברית, ולכן אמרו הסכת כו', שיתבוננו היטב עמוק אם יוכלו לקבל הברית, שלא כברית חורב שחזרו בהם.

עמם בחורב בטלו בעגל, ואם כן הכהנים ולוים לא בטלו הברית, שלא היו בעגל, וכמו דאמרין חגיגה דף ו', ב ובכמה מקומות לכן, כאן שבא להעביר אותם בברית שהכהנים לא היו צריכים לברית זו, אמרו הכהנים לישראל שיעברו בברית, ומיושב דקדוק א.

והנה כיון שבטלו הברית ובאו עכשיו בברית, נהיו עכשיו לעם, וכמו שכתב הספורנו על הפסוק לעיל (כו, ז) "וְיִבְחַתְּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֶׁם וְשָׁמַחְתָּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ" דיש לדקדק על איזה שמחה איירי, והרי אינו יום טוב, ומפרש וז"ל "ושמחת לפני ה' אלהיך. על שתכנס אז עמו לברית בהר גריזים ובהר עיבל", ורצונו לומר, שתשמח שאתה עכשיו לפני ה' אלוך, דהיינו שנכנסת בברית עמו ונהית לעם, ומיושב דקדוק ב.

והנה בחורב הקדימו נעשה לנשמע, וכיון שלא שמעו לפני כן כמה קשה קבלת התורה, חזרו בהם ועשו העגל, כמו שאמר מין אחד לרבא (שבת פח, א) שראה את יגיעת התורה של רבא, ועד כמה מצטער עליה, אמר לו אתם עם פזיז, שהקדמתם נעשה לנשמע, ופירש רש"י "קודם ששמעתם אותה היא קשה, ואם תוכלו לעמוד בה - קבלתם עליכם לקיימה". אבל הכא, היה לאחר ששמעו כל משנה תורה, שכולל כל מצוות התורה, ועכשיו הביאם בברית, לכן אמר "הסכת ושמע", דהיינו שיקשיבו היטב לפני שמקבלים הברית, אם תוכלו לעמוד בה.

וכמו שאמרו בדברים רבה (עקב פרשה ג, י) וז"ל "שמע ישראל. מה ראה לומר להן כאן שמע ישראל, רבנין אמרי למה הדבר דומה, למלך שקידש

